

ChatGPT ve Julia Donaldson: Sohbet Robotunun Yazın Çevirisinde Başarısı Üzerine Bir İnceleme

Sebiha DEMİRHAN YÜKSEL^{1*}

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Sakarya, Türkiye

ÖZ

Hızla gelişen teknoloji, hayatımızın hemen her alanında olduğu gibi çeviri alanında da büyük değişimlerin yaşanmasını sağlamaktadır. Özellikle son yıllarda geliştirilen yapay zekâ destekli çeviri araçları toplumun her kesimi tarafından yaygın bir şekilde kullanılır hale gelmiştir. Bu araçlar birçok araştırmanın inceleme konusu olmuş ve özellikle edebi metin türlerinde yeri, kullanılabilirliği ve verimliliği bağlamında eleştiriler almıştır. Geliştirilme amacı doğal dil işleme ve derin öğrenme algoritmalarını kullanarak, insan benzeri metinler üretmek üzerine olmasına rağmen ChatGPT, çeviri alanında da önemli bir yer edinmiştir. Çalışmanın amacı büyük dil modeline dayanan sohbet robotu ChatGPT'nin edebi metin türünde seçilmiş çeviri görevinde potansiyelini değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda ChatGPT'nin ücretsiz erişilebilen 3.5 versiyonunun verilen “istem”lere (“prompt”) verdiği cevaplar ve ortaya çıkan çeviri çıktıları incelenmiştir. Kaynak metin olarak çocuk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Julia Donaldson’a ait “Uçan Süpürge İyi Yürekli Cadı ve 4 Kafadar” (“Room on the Broom”) isimli kitabı seçilmiştir. Verilen istemde yazarın kim olduğu, hedef kitlesi, amacı belirtilerek İngilizceden Türkçeye çevirisi yapılmış; MQM’de (Multidimensional Quality Metrics) belirtilen “doğruluk”, “akıcılık”, ve “biçem” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Ardından belirlenen çeviri hatalarıyla ilgili istemler verilmiş sohbet robotunun yaptığı düzeltmeler sonucu ortaya çıkan çeviri çıktıları incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, sohbet robotunun kendisine verilen istemlerin bir kısmını başarılı bir şekilde yerine getirirken, örneklerin çoğunda uygun cevaplar veremediği görülmüştür. Doğruluk ve akıcılık koşulları daha fazla sağlanırken çalışmanın odak noktası olan, biçem başlığı altında verilen, sessel öğelerin ve yazarın üslubunun aktarılması bağlamında yeterli başarıyı gösterememiştir.

Anahtar Kelimeler: ChatGPT, çeviri, üslup, çocuk yazını, sessel öğeler.

* Sorumlu Yazar e-postası: sebiha.yuksel@ogr.sakarya.edu.tr

Cite as: Demirhan Yüksel, S. (2025). ChatGPT ve Julia Donaldson: Sohbet Robotunun Yazın Çevirisinde Başarısı Üzerine Bir İnceleme, *International Journal of English for Specific Purposes*, 3(1), 17-37. <https://doi.org/10.70870/joinesp.1667208>

ChatGPT and Julia Donaldson: A Study on the Success of the Chatbot in Literary Translation

ABSTRACT

Technology, which is developing rapidly, has paved the way for major changes in the field of translation, as it has in almost every aspect of our lives. Artificial intelligence assisted translation tools developed in recent years have become widely used by all segments of society. These tools have been the subject of many studies and have been criticized for their usability and efficiency, especially in literary text types. Although the aim of its development was to produce human-like texts using natural language processing and deep learning algorithms, ChatGPT has also gained an important place in the field of translation. The aim of this study is to evaluate the potential of ChatGPT, a chatbot based on a large language model, on a selected translation task in the literary text genre. For this purpose, the responses of the freely available version 3.5 of ChatGPT to the given “prompts” and the resulting translation outputs were analyzed. Julia Donaldson's, one of the most important authors of children's literature, “Room on the Broom” was selected as the source text. The translation was made from English to Turkish by specifying the author, target audience, and purpose of the given prompt, and was evaluated under the headings of ‘accuracy’, ‘fluency’, and ‘style’ specified in the Multidimensional Quality Metrics (MQM). After that the translation outputs resulting from the corrections made by the chatbot were analysed. As a result of the findings, it was observed that while the chatbot successfully fulfilled some of the prompts given to it, it failed to give appropriate answers in most of the examples. While the accuracy and fluency conditions were met more often, the focus of the study, which is given under the heading of style, could not show sufficient success in the context of conveying phonetic elements and the author's style.

Keywords: ChatGPT, translation, style, children's literature, phonetic elements.

1. GİRİŞ

Günümüz koşullarında teknoloji, hayatın hemen her alanında köklü değişimlere yol açarak, bilgi ve iletişim süreçlerini hızlandırmış ve dönüştürmüştür. Bu hızlı gelişim, dil ve çeviri alanında da önemli yenilikleri beraberinde getirmiştir. Sırasıyla kural tabanlı ve istatistiksel makine çevirisi sistemlerinin ardından sinir ağı tabanlı makine çevirisinin ortaya çıkması çeviri alanında büyük değişimlere neden olmuştur. Aynı zamanda yapay zekâ teknolojisinin makine çevirisi sistemlerine entegre edilmesiyle birlikte bağlamı dikkate alarak çeviri yapabilme kapasitesine ulaşp, çeviri kalitesini ve hızını olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Google Translate, Yandex Translate, Bing Translator ve Deepl gibi ücretsiz çevrimiçi makine çevirisi sistemleri yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle 2020 sonrasında çeşitli makine sistemleri ve insan çevirmenler tarafından yapılan çevirilerin karşılaştırmalı olarak incelendiği araştırma makalelerinde ve tezlerde artış görülmektedir.

Genel olarak bu çalışmalarda; makine çeviri sistemlerinin teknik ve uzmanlık çevirilerinde daha başarılı çeviriler ürettikleri ancak edebi metinlerde anlamsal ve yapısal eksikliklerinin olduğu, kültürel unsurların, dil sanatları gibi özelliklerin aktarılmasında yetersiz kaldıkları, hala insan müdahalesinin gerektiği yönünde görüşlere yer verilmiştir. Ayrıca günümüz teknolojik gelişmelerinin ardından yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıktığı (pre-editing, post-editing gibi), çevirmenlik rollerinde değişim ve dönüşüm yaşandığı vurgulanmıştır (örn. Aksoy Arıkan, 2022; Drobot, 2021; Özcan, 2020; Ayık Akça, 2022; Albiz, 2022; Aşkın, 2023).

1.1 Yapay Zekâ ve ChatGPT

Literatür incelendiğinde yapay zekânın ne olduğuna dair birçok farklı tanımlamalar olduğu görülmektedir. Haenlein ve Kaplan (2019) yapay zekâyı; “Bir sistemin verileri doğru yorumlama, bu verilerden öğrenme, adaptasyon yoluyla belirli hedeflere ve görevlere ulaşmak için bu öğrenmeleri kullanma yeteneği” olarak tanımlar. Benzer şekilde Nillson (1998) yapay zekâyı; “insana özgü akıl yürütme davranışlarını (algılama, öğrenme, öğrendiklerini kullanma, iletişim kurma, karmaşık durumlarda harekete geçme vb.) yerine getirme hedefinde olan sistemler olarak tanımlar. Sheikh (2023), kitabında başka tanımlara da yer verir ve yapay zekânın tanımlanmasının zor olduğunu belirtir. Ona göre yapay zekâ sürekli değişen ve gelişen bir disiplindir. Bu nedenle tanımlarda zamanla eksik kalan noktalar oluşmaktadır. Özetle, yapay zekânın, insan zekâsını taklit edebilen ve belirli görevleri gerçekleştirebilen sistemler geliştirmeye odaklanan bir bilim dalı olduğu söylenebilir.

Şu an geldiğimiz noktada, yapay zekâ, hem akademik araştırmalarda hem de endüstriyel uygulamalarda büyük bir rol oynamaktadır. Bu teknolojiler, sağlık hizmetleri, savunma, finans, ulaşım ve eğlence gibi birçok sektörde önemli değişikliklere yol açmıştır. Teknoloji bu hızla gelişmeye devam ederse 2075 yılına kadar yapay zekâ sistemlerinin tam olarak insan kabiliyetlerine ulaşacağı öngörülmektedir (Müller & Bostrom, 2016).

Özellikle doğal dil işleme alanındaki gelişmeler, sohbet robotlarının ortaya çıkmasına ve yaygınlaşmasına olanak tanımıştır. Sohbet robotları arasında yer alan ChatGPT, 2022 yılında Open AI tarafından geliştirilen GPT-4 mimarisine dayanan gelişmiş bir dil modelidir ve büyük bir ilgi görmüştür. Şubat 2025 verilerine göre küresel olarak günlük 122.5 milyon, haftalık 400 milyon aktif kullanıcıya ulaşmaktadır¹. Metin anlama, üretme, özetleme gibi görevlere ek olarak çeviri aracı olarak da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Sohbet robotu olması avantajıyla verilen istemler doğrultusunda aynı metnin alternatif çevirilerini üretebilmekte ve gerekli düzeltmeleri kendisi yapabilmektedir. Bu özellikleri sayesinde yaygın biçimde kullanılan Google Translate, DeepL, Bing Translator, Yandex Translate gibi makine çevirisi sistemlerinden ayrılmaktadır.

Bu bağlamda, ChatGPT'nin tüm potansiyelinden yararlanmanın anahtarı olarak kabul edilen istem mühendisliği, büyük dil modelinden en üst performans elde etmek için de çok önemli hale gelmektedir (Yamada, 2023). İstem mühendisliği, kullanıcının amacını ChatGPT gibi bir dil modeline etkili bir şekilde iletmek için giriş istemlerini tasarlama, iyileştirme ve en ideal hale getirme süreci olarak tanımlanır. Bu uygulama, modelden en doğru, ilgili ve tutarlı yanıtlar elde etmek için gereklidir (Ekin, 2023). Bir istem formülü genellikle üç ana bileşenden oluşan özellikli bir formattır. Bu bileşenler;

- Görev: İstem modelden ne üretmesini istediğine dair açık ve kısa ifadedir.
- Talimatlar: Metin oluşturulurken model tarafından izlenmesi gereken talimatlar.
- Rol: Metin oluşturulurken modelin üstlenmesi gereken rol (John, 2023, s.9).

1.2. Çocuk Yazını ve Çevirisi

Genel olarak çocuk yazını 2-14 yaş arasındaki bireylerin duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimine katkı sunmayı hedefleyen yapıtlar olarak kabul edilir (Vardar Okur, 2018). R. Oittinen'e göre, çocuk edebiyatı ikiye ayrılmaktadır; çocukların kendi kendilerine sessiz okudukları kitaplar ve okul öncesi döneme denk gelen okuma yazma bilmeyen çocuklara yetişkinler tarafından okunan

¹ <https://nerdynav.com/chatgpt-statistics/> Erişim tarihi:03/03/2025

kitaplar (2000, s.61). 0-6 yaş okul öncesi döneme ait kitapların hem yazılmasında hem de çevrilmesinde iki önemli unsur öne çıkmaktadır. Birincisi; kitapların resimli olmalarıdır. Resimle metin birbirinin tamamlayıcısı durumundadır ve resimler tek başına olayı tanımlayacak güçtedir (Gönen vd., 2012). Okuma yazmayı henüz bilmeyen çocuk, eline aldığı kitabı, resimlerindeki çekiciliğe göre değerlendirecektir. Kitap sevgisinin ve ileride edinilecek okuma alışkanlığının temelleri bu dönemde atılmaktadır (Erdal, 2008). Ayrıca metinle bağlantılı olan resimler, metin hakkında ipucu verdiği gibi metnin de daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır (Manning, 2004; Akt. Gönen vd., 2012). Çeviri sürecinde resimler ve metin arasındaki bu paralelliği korumak, anlaşılabilirliği aynı derecede artırmak için önemlidir. İkincisi (örneklem olarak seçilen kitapta olduğu gibi); başkası tarafından sesli okunan bu kitaplarda uyaklar, ses tekrarları, ünlemler, yansımali sözcükler, tekerlemeler, uydurma sözcükler ve söz sanatları gibi sessel nitelikler sıklıkla yer almaktadır (Lathey, 2016, s.93). Bu sessel unsurlar çocukların ilgisini çekmekte ve kitapları çocuklar için daha eğlenceli bir hale getirmektedir. Bu nedenle söz konusu kitapların çeviri sürecinde de bahsedilen özelliklerin olabildiğince hedef metne aktarılması hedef dinleyicinin/okuyucunun aynı zevkle ve ilgiyle kitapları okumaları açısından önemlidir.

Sessel unsurların erek metinde benzer şekilde aktarılmalrı çevirmenin iki dile ve onların kültürlerine hâkim olmasının yanında yaratıcılık yeteneği de gerektirir. Örneğin, kaynak metinde yer alan uyaklı cümleleri erek metinde aynı şekilde yansıtmaya, sadece anlamı değil biçimi de aktarmaya çalışırken, hedef kitlenin (çocukların) bilgi ve bilişsel düzeyini de dikkate alarak sözcük seçiminde dikkatli olunmalıdır (Dinçkan, 2017). Aksi takdirde o yaş grubu için anlaşılması zor metinler ortaya çıkma ihtimali oluşmaktadır. Sadece anlamı değil bahsedilen etkenleri göz önünde bulundurarak yapılan çeviriler bazen insan çevirmenler için bile zorlu görevler haline gelebilirken ChatGPT gibi bir sohbet robotu aracının bu zorlukları aşım aşamayacağı araştırılmak istenmektedir.

Çalışma kapsamında kaynak metin nerdeyse bütün kitaplarında sessel öğeleri oldukça fazla kullanan Julia Donaldson'a ait "Uçan Süpürge İyi Yürekli Cadı ve 4 kafadar" ("Room on the Broom") adlı kitaptır.

1.3 Julia Donaldson

1948 Londra doğumlu Julia Donaldson, İngiltere ve dünyada çocuk yazını alanında tanınan yazarlardan biridir. Bristol Üniversitesi'nde Drama ve Fransızca okumuştur. Donaldson önceleri çocuk kanalları için şarkılar yazarken, bu şarkılardan biri çocuk kitabı haline getirilince bu yönde de çalışmalara devam etmeye karar vermiştir. Yazar kitaplarında kendi çocukluğundan, çocuklarından, gördüğü yerlerden, halk hikâyelerinden, şiirlerden, okurlarından, kısacası her şeyden ilham alır. Donaldson kitaplarında lirik, uyaklı dizeler, şiirsel bir dil tercih eder. Kısa cümleler ve karmaşık olmayan, ses açısından zengin bir dille eğlenceli hikâyeler oluşturur. Çocuk kitaplarının yanı sıra şiir, şarkı, tiyatro oyunları yazmakta ve oyunculuk yapmaktadır. 2011-2013 yılları arasında (Waterstones) Childrens' Laureate ödülünü kazanmıştır. Bazı kitapları o kadar ilgi görmüştür ki animasyonlara ve tiyatro oyunlarına uyarlanmıştır.²

"Uçan Süpürge İyi Yürekli Cadı ve 4 kafadar" ("Room on the Broom") ; İyi kalpli bir cadının hikâyesinin anlatıldığı masalda dostluğun ve dayanışmanın kıymeti gösteriliyor. Cadı, kedisiyle birlikte süpürgesine binip uçuyor. Şiddetli rüzgârla şapkası, tokası ve değneği sırasıyla düşüyor. Düşen her bir eşyasını köpek, kuş ve kurbağa buluyor. İyiliksever cadı, yiyecek bulamayan ve yalnız olan bu hayvanlara süpürgesinde yer veriyor. Cadı ve dört kafadar yolculuklarına devam ederken aniden uçan süpürge kırılıyor. Sonrasında korkunç bir ejderha tarafından yakalanan cadı

² (Bilgiler yazarın resmi sitesinden derlenmiştir) .

köpek, kedi, kuş ve kurbağa dostlarının yardımıyla ejderhanın elinden kurtuluyor. Masal yardımlaşmanın, iyilik yapmanın ve sevginin güzelliklerini benzersiz bir dille okuyucularına ulaştırıyor. Eserde insanları ve diğer canlıları anlamının ve onlara güvenmenin önemi ortaya çıkarılıyor. Masal, eşsiz hikâyesiyle minik okuyuculara hayvan sevgisi kazandırmayı da ihmal etmiyor.³

Çalışma sonucunda cevaplanması beklenen araştırma soruları:

- ChatGPT, seçilen yazarın üslubunu ve dil özelliklerini ne ölçüde doğru kavrayabiliyor ve bu unsurları hedef dile aktarırken ne ölçüde koruyabiliyor? (Lirik, kafiyeli dizeler, tekrarlanan kalıplar aynı şekilde hedef metne aktarılıyor mu?)
- Çeviri çıktıları hedef yaş grubuna uygunluk açısından ne kadar başarılı?
- ChatGPT seçilen yazarın üslubunu aktarırken yaratıcı metinler üretiyor mu? (Kafiyeli dizeler oluşturmak için kaynak metin dışına çıkıyor mu yoksa metne bağlı kalarak daha çok sözcüğü sözcüğüne bir çeviri mi gerçekleştiriyor.)

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın amacı ChatGPT'nin genelde edebi metin özelde çocuk yazını çevirilerindeki başarısını dilsel, bağlamsal ve üslup açısından değerlendirmek ve ChatGPT'nin yazınsal metinler için bir çeviri aracı olarak kullanılabilirliğini incelemektir.

Bu amaçla, eserden yazarın üslubunu yansıtan, ses tekrarları ve kafiye kullanımlarına örnek teşkil eden bölümlerle birlikte kitapta tekrar edilmesi nedeniyle çevirinin tutarlılığını da gösterebilecek bölümler seçilmiştir. Hazırlanan istemler doğrultusunda ChatGPT'den İngilizceden Türkçeye çeviriler yapması istenmiş, elde edilen çeviri çıktıları incelenerek gerekli durumlarda yeni istemler yoluyla düzeltmeler yapılması istenmiştir. Sınırsız ücretsiz erişim sağlanabilen ChatGPT 3.5 sürümü tercih edilmiştir.

Son aşamada ise elde edilen hedef metin MQM'de (Multidimensional Quality Metrics) belirtilen “doğruluk” (“accuracy”), “akıcılık” (“fluency”) ve “biçem” (“style”) parametreleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Doğruluk (accuracy) başlığı altında incelenen unsurlar; ekleme (addition), çıkarma (omission), yanlış çeviri (mistranslation), çevirmeme (untranslated). Akıcılık (fluency) başlığı altında incelenen unsurlar; dilbilgisi (grammar), belirsizlik (ambiguity), tutarsızlık (inconsistency), yazım hataları (spelling), anlaşılabilirlik (unintelligible) (Gözen, 2022). Biçem (style); bu başlık altında yazarın üslubunun (kafiyeler, tekrarlanan sesler, vb.) hedef metne ne ölçüde aktarıldığı incelenmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde ChatGPT'ye verilen istemler ve bu istemler doğrultusunda elde edilen çeviri çıktıları yukarıda verilen parametreler doğrultusunda betimlenmiş, gerekli durumlarda yeni istemlerle hatalarda düzeltme istenmiştir. “Kullanıcı” ve “ChatGPT” başlıkları altında sohbetlerden alıntılar tablolar halinde verilmiştir. Çeviri analiz kısmına geçmeden önce ise hem bağlamı oluşturmak hem de ChatGPT'nin amaçlanan çalışma ile ilgili (Julia Donaldson ile ilgili bilgi, metinlerde kullanılan ses özelliklerini fark etmek gibi) alt bilgilerini kontrol etmek için istemler verilmiştir.

³ (<https://www.idefix.com/ucan-supurge-iyi-yurekli-cadi-ve-4-kafadar-p-347041> Erişim tarihi: 06/06/2024).

Kullanıcı: Merhaba chatgpt
ChatGPT: Merhaba! Size nasıl yardımcı olabilirim?
Kullanıcı: Julia Donaldson'u tanıyor musun?
ChatGPT: Evet, Julia Donaldson, İngiliz bir yazar ve şairdir. Özellikle çocuk kitaplarıyla tanınır ve en çok bilinen eserlerinden biri "The Gruffalo"dur. Donaldson, kitaplarında genellikle kafiyeli ve ritmik bir dil kullanır, bu da hikayelerini hem eğlenceli hem de akılda kalıcı kılar. Başarılı işbirlikleri yaptığı illüstratör Axel Scheffler ile de tanınır. Julia Donaldson'un eserleri dünya çapında birçok dile çevrilmiş ve çocuklar arasında büyük bir popülerlik kazanmıştır. Julia Donaldson'un tarzı hakkında daha fazla bilgi veya belirli bir kitabı hakkında ayrıntılar isterseniz, size yardımcı olmaktan memnuniyet duyarım!
Kullanıcı: Julia Donaldson'un tarzı hakkında biraz daha detay verebilir misin?
ChatGPT: Julia Donaldson'un tarzı, çocuk edebiyatında oldukça özgün ve etkileyicidir. İşte tarzının ana özellikleri: Kafiyeli ve Ritmik Dil: Donaldson, kitaplarında sıkça kafiye ve ritmik dil kullanır. Bu, hikayelerini hem eğlenceli hem de akılda kalıcı kılar. Çocukların dil gelişimine katkıda bulunur ve okuma sürecini daha keyifli hale getirir. Tekrarlayan Unsurlar: Tekrarlayan cümleler ve yapı, çocukların hikayeyi takip etmelerini kolaylaştırır ve tahmin edilebilirlik sağlar. Bu, çocukların katılımını artırır ve hikayeyi daha etkileşimli hale getirir. Yaratıcı ve Hayal Gücüne Dayalı Konular: Donaldson'un hikayeleri genellikle hayal gücüne dayalıdır ve çocukların dünyasına hitap eder. Fantastik karakterler, büyülü olaylar ve eğlenceli maceralar sıkça yer alır. İşbirliği ve Arkadaşlık Temaları: Birçok hikayesinde işbirliği, arkadaşlık ve dayanışma gibi temalar ön plandadır. Çocuklara önemli sosyal beceriler kazandırmayı hedefler. Eğitici Unsurlar: Eğlenceli olmasının yanı sıra, hikayelerinde çocuklara çeşitli dersler vermeye özen gösterir. Bu dersler, genellikle dolaylı olarak ve hikayenin akışı içinde verilir. Canlı ve Renkli İllüstrasyonlar: Axel Scheffler gibi yetenekli illüstratörlerle yaptığı işbirlikleri sayesinde, kitaplarındaki görseller canlı, renkli ve detaylıdır. Bu da çocukların dikkatini çeker ve hikayeyi daha da ilgi çekici hale getirir. Karakterlerin Gelişimi: Karakterler genellikle belirgin kişilik özelliklerine sahiptir ve hikaye boyunca gelişirler. Bu, çocukların karakterlerle bağ kurmasını ve hikayeyi daha ilgi çekici bulmasını sağlar. Özellikle okul öncesi çocuklar için yazdığı kitaplar, hem eğlendirici hem de eğitici olma özelliği taşır. Donaldson'un tarzı, çocuklara okuma sevgisini aşılamak için ideal bir örnek teşkil eder.

Görüldüğü gibi istenen bilgileri açık, detaylı ve doğru şekilde aktarmıştır. Julia Donaldson üslubunu teorik bilgi bağlamında başarılı bir şekilde açıklayabilmektedir. ChatGPT “Julia Donaldson'un tarzı hakkında daha fazla bilgi” cümlesinde “tarz” kelimesini kullandığı için “üslup” yerine aynı kelimeyle sorulmuştur.

Kullanıcı: The witch had a cat
and a very tall hat,
And long ginger hair
which she wore in a plait.
How the cat purred
and how the witch grinned,
As they sat on their broomstick
and flew through the wind.
But how the witch wailed
and how the cat spat,
When the wind blew so wildly
it blew off the hat.

kitaptan alınan bu bölümlerde ses özelliklerini, oluşturduğu kafiyeleri, tekrarlanan sesleri gösterebilir misin?

ChatGPT: Elbette! Bu metin, Julia Donaldson'ın "Room on the Broom" kitabından bir bölüm ve onun karakteristik ses özelliklerini, kafiyeleri ve tekrarlanan sesleri içeriyor. İnceleyelim:

Kafiyeler

Metindeki kafiye şeması AABB şeklindedir:

1. İlk dörtlük:
 - **cat** (A)
 - **hat** (A)
 - **hair** (B)
 - **plait** (B)
2. İkinci dörtlük:
 - **grinned** (A)
 - **wind** (A)
 - **wailed** (B)
 - **spat** (B)

Ses Özellikleri ve Tekrarlanan Sesler

1. **Aliterasyon (Baş Harf Tekrarı):**
 - "witch", "wind", "wailed"
 - "cat", "plait", "purred"
2. **Assonance (Ünlü Harf Tekrarı):**
 - "witch", "grinned", "wind"
 - "hat", "cat", "sat"
 - "hair", "there"
3. **Kafiye ve Uyak:**
 - **cat** ve **hat**: /æt/ sesleri ile uyum sağlıyor.
 - **grinned** ve **wind**: /ɪnd/ sesleri ile uyum sağlıyor.
 - **wailed** ve **spat**: /æ/ sesleri ile uyum sağlıyor.

Metnin Analizi

1. **The witch had a cat and a very tall hat:**
 - **cat** ve **hat**: Kafiye kelimeler, /æt/ sesleri ile uyum sağlıyor.
 - **witch**, **witch** ve **wind**: /w/ sesleri ile aliterasyon oluşturuyor.
2. **And long ginger hair which she wore in a plait:**
 - **hair** ve **plait**: Yarı uyak oluşturuyor. /eər/ ve /plæt/ sesleriyle bitiyor.
3. **How the cat purred and how the witch grinned:**
 - **cat** ve **grinned**: Kafiye oluşturmuyor ama "purr" ve "grinned" /ɪ/ sesleri içeriyor.

4. **As they sat on their broomstick and flew through the wind:**
 - **sat** ve **wind**: Kafiye oluşturmuyor ama ses uyumu var. /sæt/ ve /wind/
5. **But how the witch wailed and how the cat spat:**
 - **wailed** ve **spat**: /æ/ sesleri ile uyak oluşturuyor.
6. **When the wind blew so wildly it blew off the hat:**
 - **wildly** ve **hat**: Kafiye oluşturmuyor ama "wind", "wildly" ve "blew" kelimeleri arasında iç uyum var.

Metnin genelinde Julia Donaldson'ın kullandığı ritmik ve kafiye yapısı, hem okunabilirliği hem de akılda kalıcılığı artırıyor. Bu özellikler, çocukların metni dinlerken ve okurken keyif almasını sağlıyor.

ChatGPT'nin kafiye başlığı altında yaptığı betimleme incelendiğinde birinci bölüm kafiye şemasını yanlış gösterdiği görülmektedir. İngilizce dili yazıldığından farklı okunan bir dildir. Bu nedenle kafiye şemasını çıkarırken fonetik alfabeden yararlanmak gerekir.

ChatGPT'nin verdiği şemaya fonetik alfabe yazımı eklendiğinde kafiyeler daha net fark edilecektir.

cat (A) : /kæt/

hat (A): /hæt/

hair (B): /heər/

plait (B): /plæt/

Görüldüğü gibi ses telaffuzları eklendiğinde tekrarlanan seslere bakılarak kafiye şeması "A,A,B,A" olmalıdır.

İkinci bölüm olarak verdiği kafiye şeması incelendiğinde ise yine benzer bir hata yaptığı görülmektedir. Bu bölümde iki kelimedeki geçmiş zaman eki olan "-ed" takısı nedeniyle son sesler aynı hale gelmiştir.⁴

grinned (A) : /grɪnd/

wind (A): /wɪnd/

wailed (B): /weɪld/

spat (B): /spæt/

Fonetik alfabe ile yazılışları eklendiğinde kafiye şemasının "A,A,B/A,B/C" olması gerekmektedir. Üçüncü satırdaki kelime sadece son ses bağlamında ilk iki satırla aynıdır. Bu nedenle son ses uyumu olarak bakılırsa şemada "A" olarak gösterilebilir. Ancak ilk iki satırda kelimelerin son üç sesi kafiye oluşturmaktadır. Son üç ses bağlamında düşünülürse üçüncü satır için kafiye şemasında "B" kullanılabilir.

"Ses özellikleri ve Tekrarlanan Sesler" başlığı altında verilen bilgiler incelendiğinde; ChatGPT birinci maddede parantez içinde tanımı şu şekilde vermiştir: "Aliterasyon (Baş Harf Tekrarı)".

TDK tanımına göre ise: "Şiir ve nesirde uyum sağlamak için söz başlarında ve ortalarında aynı ünsüzün veya aynı hecelerin tekrarlanması"⁵. Sadece baş harf tekrarı olarak bir kısıtlama

⁴ "-ed" ekinin telaffuzunda üç kural

Fiilin kökü *k, s, ch, sh, the, p, f(gh)* ile bitiyorsa *-ed* eki "t" olarak telaffuz edilir.

Fiilin kökü *t, d* ile bitiyorsa *-ed* eki "id" şeklinde duyulur

Fiil kökünün sonunda başka bir harf bulunuyorsa *-ed* ekinin okunuşu "d" şeklindedir

⁵ TDK sözlük: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 09/06/2024).

bulunmamaktadır. Bu başlık altında verdiği örnekler incelendiğinde ise, “cat” kelimesi verilen tanımla uyuşan bir benzerlik taşımamaktadır. Diğer kelimeler uygun örnekler oluşturmuştur. Aynı başlık altında ikinci madde incelendiğinde hem tanım hem de örnekler doğru olarak verilmiştir. Üçüncü madde yine hatalı bir örnek içermektedir. Yukarda fonetik alfabe verilerek açıklanan kafiye şemasında görüldüğü gibi “wailed ve spat” kelimeleri kafiye oluşturmamaktadır.

“Metin Analizi” başlığı altında verilen maddeler incelendiğinde:

Birinci maddede yanlış bilgi bulunmamaktadır.

İkinci maddede ChatGPT de fonetik alfabeden yararlanarak bilgiyi açıklamış ancak sesler aynı olmamasına rağmen yarı uyak oluşturduğunu söyleyerek yanlış bilgi vermiştir.

Üç, dört ve beşince maddelerde yine kelimelerin aynı sesleri içermemelerine rağmen içerdiklerini belirterek yanlış bilgi vermektedir.

Altıncı madde kısmen doğrudur. “Wildly ve hat” kelimelerini baz alıp örneklerde başka kelimeler kullanmıştır. Ancak verilen örnekler kendi içlerinde doğru örnekler oluşturmaktadır.

Bilgileri kontrol etmek ve bağlamı oluşturmak adına verilen istemlere yanıtlar incelendiğinde teorik olarak verilen bilgilerin genel olarak doğru olduğu ancak ChatGPT ‘den bu bilgilerin kullanılması istendiğinde oldukça fazla hata yaptığı görülmektedir.

Daha sonra çeviri istemlerine geçilmiştir. Bu bölümde incelemeyi kolaylaştırmak adına parçalar halinde tablolar verilmiştir. Ancak hata istemlerine geçilmeden önce her bölümün çeviri istemi tamamen aynıdır. Bu nedenle ilk verilen istem her tabloda tekrarlanmayacaktır. Ayrıca kaynak metin kitapta yer aldığı şekliye ChatGPT’ye verilmiş, ChatGPT’nin çevirileri de aynı şekilde tablolara eklenmiştir.

Örnek 1:

Kullanıcı: The witch had a cat and a very tall hat, And long ginger hair which she wore in a plait. Verilen bölümü bu ses özelliklerini ve kafiyeleri oluşturmaya dikkat ederek, Julia Donaldson üslubunu koruyarak, ana dili Türkçe olan okul öncesi çocukları için Türkçeye çevirebilir misin?
ChatGPT: Tabii, Julia Donaldson üslubunu koruyarak çevirelim: Cadının bir kedisi vardı, ve çok uzun bir şapkası, Ve uzun kıvılc saçları, örgülüydü hep baştan aşağı.

İlk dört satırın ChatGPT tarafından yapılan çevirisi incelendiğinde oldukça başarılı bir sonuç ortaya çıktığı görülmektedir. Belirlenen parametreler doğrultusunda bakıldığında bütün kelimeler doğru bir şekilde Türkçeye çevrilerek ve anlam eksiksiz aktarılacak doğruluk (accuracy) koşulu, anlaşılır bir şekilde, belirsizliğe ya da anlaşılabilirliğe neden olacak hiçbir yapı kullanılmayarak akıcılık (fluency) koşulu yerine getirilmiştir. Aynı zamanda çalışmanın odak noktası olan yazarın biçiminin aktarılış şekli incelendiğinde hiçbir düzeltme gerektirmeyen bir sonuç elde edilmiştir. Anlam aktarılırken satır sonlarında kafiye oluşturmaya yönelik bir çeviri yapılmıştır. ChatGPT’nin kendi ifadesinde de görüldüğü gibi üslubu koruyarak çevirmiştir.

Örnek 2:**Kullanıcı:**

How the cat purred
and how the witch grinned,
As they sat on their broomstick
and flew through the wind.

ChatGPT:

Kedi nasıl mırıldandı,
cadı nasıl sırıttı,
Üzerinde süpürgeyle,
uçtular rüzgarla birlikte.

İkinci dört satır incelendiğinde ChatGPT'nin yine üslubu koruyarak bir çeviri yaptığı görülmektedir. İlk iki satır “-ı” sesi tekrarıyla son iki satır “-e” sesi tekrarıyla bitirilerek “A,A,B,B” kafiye şeması oluşturulmuştur. Ancak ikinci satırda kullanılan “sırıttı” kelimesi ne kullanım olarak ne de anlam olarak uygundur. TDK sözlüğünden anlamı kontrol edildiğinde; “Dişlerini göstererek aptallık, şaşkınlık, kurnazlık veya alay belirtir biçimde gülmek; sırtarmak (I).”⁶ Kaynak metinde yer alan “grin” kelimesi cadının hoşnutluğunu betimlemek için olumlu bir anlamda kullanılırken, Türkçe karşılığı sözlük anlamında da görüldüğü gibi olumsuzluk içeren bir anlamda kullanılmıştır. Dolayısıyla yanlış kelime seçiminden dolayı doğruluk koşulu sağlanamamıştır. Öncelikle bu hatanın düzeltilmesi yönünde bir istem verilmiştir.

Kullanıcı:

Aynı sesleri kullanarak bitirmen güzel ancak sırttmak kelimesi okul öncesi çocukları için uygun bir kelime olmayabilir. Argo olmayan, çocukların kelime dağarcığını genişletebilecek şekilde sosyal ortamlar için daha uygun bir kelime seçimiyle sadece bu dört satırı tekrar çevirir misin?

ChatGPT: Tabii, uygun bir kelime seçimiyle tekrar çevirelim:

Kedi nasıl mırıldandı,
cadı nasıl güldü,
Üzerinde süpürgeyle,
rüzgarla uçtular birlikte.

Verilen istem doğrultusunda kelimeyi “güldü” şeklinde değiştirmiştir. Anlam olarak doğruluk sağlanmış ancak bu sefer de kafiye kullanımına dikkat edilmemiş ilk oluşturulan şema bozulmuştur. Ayrıca üçüncü satırda oluşturulan erek cümlede anlam belirsizliği bulunmaktadır. “Üzerinde süpürgeyle” cümlesinde cadı ve kedi mi süpürgeğin üzerinde yoksa üstlerinde bir süpürgeyle mi şeklinde bir belirsizlik vardır. Yeni bir istem verilerek hatalar gösterilmeye çalışılmış, düzeltme istenmiştir.

⁶ TDK sözlük: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 09/06/2024).

Kullanıcı: Güldü kelimesi de bu sefer ses uyumunun bozulmasına neden oldu. Bir de üzerinde süpürgeyle cümlesi bir anlam karmaşasına neden oluyor, süpürge onların üzerinde gibi bir anlam çıkıyor. Bu hataları düzelterek Julia Donaldson üslubunu koruyarak tekrar çevirir misin?

ChatGPT: Tabii, düzeltmelerle tekrar çevirelim:

Kedi nasıl mırıldandı,

cadı nasıl güldü,

Süpürgede birlikte,

rüzgarla uçtular hep birlikte.

Biçemi oluşturmak adına verilen istem doğrultusunda “güldü” kelimesinde değişiklik yapmayı tercih etmemiş, son iki satırda anlam belirsizliğini düzeltmeye çalışmış ancak ses uyumunu da kelime tekrarıyla yapmıştır. Sonuç olarak doğruluk koşulu sağlanmasına rağmen akıcılık ve biçem şartları yerine getirilememiştir.

Örnek 3:

Kullanıcı:

"Down!" cried the witch, and
they flew to the ground. They
searched for the hat
but no hat could be found.

ChatGPT: Tabii, işte çevrimi:

"Yere in!" diye bağırdı cadı,
ve yere indiler hemen.
Şapka aradılar,
ama hiçbir şapka bulunamadı.

Bu dört satır hikâye boyunca üç kez kullanılmaktadır. Sadece cadının düşürdüğü nesne farklılaşır ve onu bulmaya inerler. ChatGPT’nin daha önce Julia Donaldson üslubunu anlatırken belirttiği gibi yazar her kitabında bu şekilde tekrar edilen cümlelere oldukça fazla yer verir. Böylece çocukların olay örgüsünü takip etmeleri kolaylaşır. Ayrıca tekrarlar sayesinde çabuk öğrenildiği için çocukların kitabı okurken aktif olarak katılmasını sağlar. Bu tekrarlayan yapıların ChatGPT tarafından yapılan çevirileri incelenirken tutarlılık sağlayıp sağlayamadığının da öğrenilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen çeviri çıktısı incelendiğinde ise istem aynı olmasına rağmen ChatGPT’nin sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yaptığı görülmektedir. Biçem unsuru yerine getirilememiştir. Ayrıca ilk satırda emir kipi ve bağırma sözcüğü bir araya gelince duygu olarak daha farklı bir kullanım ortaya çıkmış, kaynak metinde “cried” eylemi ile verilen endişe duygusu aktarılamamıştır. Ve son olarak kaynak metinde kullanılan “the” artikeli şapkayı belirtili hale getirmesine rağmen erek metinde belirtisiz isim olarak çevrilmesi akıcılık şartının sağlanamamasına neden olmuştur. Öncelikle biçem şartını sağlamak için bir düzeltme istenmiştir.

Kullanıcı: Kafiye kullanımına dikkat ederek Julia Donaldson üslubunu daha çok yansıtarak bir daha çevirir misin?

ChatGPT: Tabii, işte daha fazla kafiye kullanarak çevrimi:

"Aşağı!" dedi cadı,

ve yere kondu hemen.

Şapka aradılar,

ama şapka bulamadılar.

Kafiye oluşturma istemine karşılık yapılan çeviride kafiye oluşturulmadığı görülmektedir. İlk satırla ilgili belirgin bir değişiklik istenmemesine rağmen ve yapılan değişiklik kafiye oluşturmamasına rağmen değişim yapılmış ama nedeni anlaşılamamıştır. Aynı şekilde yere konmak deyiimi öznelerle uygun olmamasına rağmen kullanılmış ve bir amaca hizmet etmemiştir. Bir düzeltme daha istenmiştir.

Kullanıcı: Yere konmak kelimeleri kuş veya kelebek gibi canlılar için kullanılabilir ama burada cadı ve kedi için uygun olmadı. Bir de şapka belirtisiz isim. Bu hataları değiştirerek ama kafiye de oluşturarak tekrar çevirir misin?

ChatGPT: Tabii, anlamı netleştirerek ve kafiye kullanarak çevirelim:

"Aşağı!" diye bağırdı cadı,

Toprakla temas ettiler birden.

Şapka aradılar,

fakat hiçbir iz bulamadılar.

Verilen farklı istemler sonucunda elde edilen erek metin yanlış kelime seçimleriyle (toprak temas etmek gibi) belirsizliğe neden olan yapılarla, kafiye oluşturmaması nedeniyle doğruluk, akıcılık ve biçim koşullarını sağlayamamıştır.

Örnek 4:

Kullanıcı:

"Down!" cried the witch,

and they flew to the ground.

They searched for the bow

but no bow could be found.

ChatGPT:

"Aşağı!" diye bağırdı cadı,

ve yere indiler hızla.

Kurdeleyi aradılar,

ama hiçbir kurdele bulunamadı.

Bir önceki örnekte belirtildiği gibi tekrar edilen bu paragraf incelendiğinde kaynak metinde sadece aranan nesne olan “bow” kelimesi değişmiştir. Kaynak metnin bu özelliği popcore yayınları tarafından basımı yapılan hedef metinde de korunmuştur. Ancak ChatGPT’nin yaptığı çeviri incelendiğinde, bu tekrarların göz önüne alınmadığı ve farklı şekilde çevrildikleri görülmektedir. Dolayısıyla ChatGPT metin içi tutarlılığı sağlayamamış ve akıcılık koşulunu gerçekleştirememiştir. Cümlelerin anlamları doğru şekilde aktarıldığı için doğruluk açısından sorun olmamasına rağmen yazarın üslubu aktarılamamış daha sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yaparak biçim koşulunu da sağlayamamıştır. Bu koşulu sağlaması için daha önce de verilen tarzda bir istem verilmiştir.

Kullanıcı: Anlam olarak cümlelerde bir sorun yok ancak kelimelerde ses tekrarları kafiyeler İngilizce metinde olduğu kadar kullanılmamış. Kaynak metnin tarzını daha çok yansıtarak bir çeviri yapar mısın?

ChatGPT: Tabii, daha fazla ses tekrarı ve kafiye kullanarak çevirelim:

"Aşağı!" diye bağırdı cadı,
indiler hemen yere.
Kurdele aradılar,
ama hiçbir bulunamadı yerde.

Düzeltilme istemi karşısında ortaya çıkan hedef metin incelendiğinde, verilen istemin yerine getirilmediği görülmektedir. Ayrıca son satırda yapılan çeviride “hiçbir”, sıfat halinde kullanılmasına rağmen kendisinden sonra bir isimle gelmediği için anlamsız bir cümle ortaya çıkmıştır. Verilen istemle biçim aktarımı sağlanmaya çalışılırken doğruluk özelliği de bozulmuştur.

Örnek 5:

Kullanıcı:

He dropped it politely,
then eagerly said
(As the witch pulled the hat
firmly down on her head),
"I am a dog, as keen as can be.
Is there room on the broom
for a dog like me?"

ChatGPT: Tabii, işte çevrimi:

Nazikçe bıraktı şapkayı,
sonra heyecanla dedi
(Cadı şapkasını
sıkıca başına indirdiğinde),
"Ben bir köpeğim, çok hevesliyim.
Süpürge üzerinde yer var mı
benim gibi bir köpek için?"

ChatGPT tarafından yapılan çeviri incelendiğinde “cadı şapkasını sıkıca başına indirdiğinde” cümlesinde “indirmek” fiili anlamı veren uygun bir kelime değildir. Dolayısıyla doğruluk şartının kısmen yerine getirildiği söylenebilir. Ayrıca ses özellikleri bakımından incelendiğinde biçem şartının da yerine getirilmediği görülmüştür. Verilen istemle biçem şartının karşılanması için bir düzeltme istenmiştir.

Kullanıcı: Kelimelerde ses tekrarları, kafiyeler İngilizce metinde olduğu kadar kullanılmamış. Kaynak metnin tarzını daha çok yansıtarak bir çeviri yapar mısın?
ChatGPT: Tabii, kafiye ve ses tekrarlarına daha fazla dikkat ederek çevirelim: Nazikçe bıraktı şapkayı, coşkuyla sordu hemen (Cadı şapkasını sıkıca başına geçirirken), "Ben bir köpeğim, en heveslisiyim. Süpürgede yer var mı böyle bir köpek için?"

Verilen istem doğrultusunda “indirmek” fiili ile ilgili bir istem verilmemesine rağmen düzeltildiği, yapılan değişikliklerle doğruluk ve akıcılık şartlarının sağlandığı ayrıca satır sonlarında oluşturulan kafiye ile (“-en” sesleri gibi) veya kelime içlerinde tekrarlanan sesler ile (“-ı”, “-i” sesleri gibi) biçem şartının sağlandığı görülmektedir.

Örnek 6:

Kullanıcı: "Yes!" cried the witch, and the dog clambered on. The witch tapped the broomstick and whoosh!they were gone.
ChatGPT: Tabii, ses özelliklerini ve kafiyeleri koruyarak çevirelim: "Evet!" diye bağırdı cadı, ve köpek tırmanıverdi. Cadı süpürgesine dokundu, hızla uçtular, kayboldular.

Yine bu bölüm eklenen her hayvanla birlikte tekrarlanan cümlelerden oluşmaktadır. Sadece bahsedilen hayvanlar ve onların süpürgeye binme eylemleri farklılık gösterir, diğer cümleler aynı şekilde tekrar edilir. ChatGPT tarafından yapılan çeviri incelendiğinde, bazı ses tekrarları yapılmış olsa da genel olarak sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda kaynak metinde yer alan “whoosh” yansıma sözcüğünün çıkarılması dikkat

çekmektedir. Çevirmen kararları doğrultusunda çeviride ekleme ya da çıkarma yapmak karşılaşılan bir durum olmasına rağmen ChatGPT'nin neden böyle bir karara vardığını sorgulayan bir istem verilmiştir.

Kullanıcı: whoosh! kelimesini neden kullanmamayı tercih ettin?
ChatGPT: "Whoosh!" kelimesi İngilizce'de ani bir hareketi, hızı veya bir şeyin hızla geçişini ifade etmek için kullanılır. Türkçe'de buna benzer bir ses taklidi kelimesi bulunmadığı için bu tür ifadelerin doğrudan çevrilebilmesi zor olabilir. Bu nedenle, daha doğrudan ve anlaşılır bir ifade kullanarak çeviri yapmayı tercih ettim. Özellikle okul öncesi çocukların anlayabileceği bir dil kullanmak önemli olduğu için basit ve açık ifadeler tercih edilir.

Gerekçesi sorulduğunda ChatGPT kendi içinde tutarlı, mantıklı bir açıklama yapmış, okul öncesi çocukların anlayabileceği bir dil kullandığını belirtmiştir. Ancak Türkçede böyle ani bir hareketi ifade edebilecek kelimenin olmadığına dair verdiği bilgi yanlıştır. "Vın" ya da "hoop"⁷ gibi yansıma sözcükler bu anlamı karşılayabilmektedir. Görüldüğü gibi bazı durumlarda ChatGPT yanlış bir bilgiyi doğruymuş gibi gösterebilmektedir. Elde edilen çeviri incelendiğinde ise doğruluk ve akıcılık yönünden sorun olmamasına rağmen biçem açısından istenilen sonuç ortaya çıkmamış, kafiye ve ses tekrarları kaynak metinde olduğu gibi oluşturulmamıştır. İlk üç satırda farklı ses bitişleriyle olmasına rağmen di'li geçmiş zaman kullanımı yeterli görülüp bu kez sadece son satırın değiştirilmesi için bir istem verilmiştir.

Kullanıcı: "hızla uçtular, kayboldular." bu son satırı diğer satırlarla kafiye oluşturarak değiştirebilir misin?
ChatGPT: Tabii, kafiye oluşturarak çevirelim: "Evet!" diye bağırdı cadı, köpek tırmanıverdi. Cadı süpürgesine dokundu, uçup gittiler, kayboldular.

Elde edilen son çeviri çıktısı değerlendirildiğinde, biçem şartının yapılması istenen değişikliklere rağmen sağlanamadığı görülmüştür.

Örnek 7:

Kullanıcı: "Yes!" cried the witch, so the bird fluttered on. The witch tapped the broomstick and whoosh ! they were gone.
ChatGPT: Tabii, işte çevrimi: "Evet!" diye bağırdı cadı, kuş hafifçe kanat çırpıp uçtu. Cadı süpürgesine dokundu ve şoop! uçup gittiler.

⁷ Ali Berktaş tarafından kullanılan sözcüktür. (2020)

Örnek 6'da verilen paragrafın tekrarı niteliğinde olan bu paragrafta sadece süpürgeye binmek isteyen hayvan ve onun özelliği olarak hareket şekli değişmektedir. Diğer cümleler tamamen aynıdır. Bu tür çocuk kitaplarında bilinçli olarak verilen bu tekrarların kaynak metinde olduğu gibi hedef metne aktarılması beklenir. Aynı zamanda yapılan çeviride tutarlılık da sağlanmış olur. Ancak ChatGPT'nin yaptığı çeviride iki satır bir önceki paragrafta olduğu şekliyle tekrarlanmasına rağmen son satır tamamen farklı bir şekilde çevrilmiştir. Ayrıca bu son satırda bir önceki bölümde cümleden çıkardığı ve gerekçesini açıkladığı “whoosh” kelimesini çevirmeyi tercih etmiştir. Ancak yaptığı yansıma sözcük seçimi anlama uygun bir çeviri oluşturmamıştır. Bu sözcükle ilgili geri bildirimde bulunulmuştur.

Kullanıcı: Türkçede “şoop” diye bir yansıma kelime bulunmuyor.

ChatGPT: Doğru, Türkçe'de "şoop" gibi bir yansıma kelimesi bulunmuyor. Bu durumda daha uygun bir ifade kullanarak çevirelim:

"Evet!" diye bağırdı cadı,

kuş hafifçe kanat çırparak uçtu.

Cadı süpürgesine dokundu

ve şıp! uçup gittiler.

ChatGPT yansıma kelime bulunmadığına dair verilen istemi hemen kabul etmiş, çeviriyi değiştirmiş ancak anlam açısından yine yanlış bir kelime seçimi yapmıştır. Yanlış kelime seçimi, tutarsızlık ve kafiye kullanılmaması nedeniyle doğruluk, akıcılık ve biçim şartlarını sağlayamamıştır.

Örnek 8:

Kullanıcı:

But just as he planned to begin

on his feast,

From out of a ditch

rose a horrible beast.

It was tall, dark and sticky,

and feathered and furred.

It had four frightful heads,

it had wings like a bird.

And its terrible voice,

when it started to speak,

Was a yowl and a growl

and a croak and a shriek.

It dripped and it squelched

as it strode from the ditch,

And it said to the dragon,

"Buzz off! -

THAT'S MY WITCH!"

ChatGPT:

Ama zaten ziyafetine başlamaya

kastettiği anda,

Bir hendekten

çirkin bir yaratık yükseldi.

Uzundu, koyuydu ve yapışkandı,

ve tüylü ve tüylüydü.

Dört korkunç başı vardı,

kuş gibi kanatları vardı.

Ve korkunç sesi,

konuşmaya başladığında,

Bir miyav, bir hırlama

bir kurbağa sesi ve bir çığlık.

Sızdı ve sırılsıklam oldu

hendekten çıktığında,

Ve ejderhaya dedi ki,

"Defol!

- BU BENİM CADIM!"

Aynı istemle verilmiş bu bölümün çevirisi incelendiğinde farklı türde hatalar olduğu fark edilmiş ne doğruluk ne akıcılık ne de biçim şartları karşılanmıştır. Örneğin, “feather, furr” kelimeleri arasındaki fark bahsedilen hayvana göre Türkçede de aynı şekilde farklı kelimelerle (“tüy, post”) ifade edilmektedir. Ancak ChatGPT bu farkı gözetmeden ve aynı kelimeyi tekrar ederek “tüylü ve tüylüydü” şeklinde aktarmıştır. Ya da kaynak metinde yer alan hayvan seslerini aktaran yansıma sözcüklerin hepsini çevirememiş “croak”, “kurbağa sesi” olarak, “shriek” ise “çığlık” olarak çevrilmiştir. Ayrıca kaynak metnin ritimli, kafiyeli yapısı aktarılamamıştır. Özellikle okul öncesi döneme ait çocuk kitaplarında ritimli, kafiyeli cümleleri başka bir dile aktarmak kuvvetli bir hayal gücü ve yaratıcılık gerektirmektedir (Özdeniz & Ulukan, röportaj, 28 Eylül, 2017). Bu örnek bağlamında ise ChatGPT’nin yaptığı çeviri daha çok sözcüğü sözcüğüne çeviriye dayanmaktadır. Dolayısıyla yaratıcılıktan ve özgünlükten yoksundur. Öncelikle ChatGPT tarafından çevrilemeyen yansıma sözcüklerle ilgili soru sorulmuştur.

Kullanıcı: “croak –shriek” hayvan sesleri için kullanılan bu yansıma kelimelerin Türkçe karşılığı yok mu?

ChatGPT: Evet, bazı hayvan sesleri için İngilizce’de özel yansıma kelimeleri kullanılır ve bazen bu kelimelerin tam karşılığı Türkçe’de olmayabilir. Örneğin, "croak" kelimesi kurbağa sesini betimlemek için kullanılır ve Türkçe’de tam olarak karşılığı olmayabilir. Benzer şekilde, "shriek" de bir çığlık veya feryat sesini ifade eder, ancak Türkçe’de bu kadar spesifik bir kelime yoktur. Türkçe’de hayvan sesleri genellikle "miyav" (kedi), "hav" (köpek), "vıııt" (kuş) gibi genel ifadelerle belirtilir.

Kurbağa sesi için Türkçede bir yansıma sözcük bulunmadığı bu yüzden de kullanılmadığına dair verilen açıklama yanlıştır. “Vıraklamak” kurbağalar için kullanılan bir yansıma sözcüktür. Aynı şekilde “ciyaklamak” “shriek” kelimesinin anlamını yansıtabilecek bir kelimedir. ChatGPT tarafından bu bağlamda verilen örnekler incelendiğine ise kuş sesi için kullanılan “vıııt” kelimesi doğru bir kullanım değildir. Tekrar açık ve net şekilde sorulmuştur.

Kullanıcı: Kurbağa sesi için bir kelime yok mu?

ChatGPT: Türkçe’de kurbağa sesi için spesifik bir kelime bulunmamaktadır. Kurbağa sesi genellikle "vak, vak" şeklinde ifade edilir. Ancak bu sesin tam olarak bir yansıma kelimesi olduğu söylenemez, çünkü hayvan sesleri farklı kültürlerle göre değişiklik gösterebilir ve tam olarak bir yansıma kelimesi olmayabilir. Bu nedenle, kurbağa sesini tarif ederken genellikle "vak, vak" veya "kvak, kvak" gibi sesler kullanılır.

Kurbağa sesi için bir kelime olmadığına dair açıklamayı tekrarlamış sonrasında tutarlı bir şekilde açıklamaya devam etmeyip kurbağa sesi için ördek sesi olan “vak vak” sözcüklerini önermiş ama bu sözcüklerin de yansıma sözcük olmadığını belirterek yanlış bilgilerle açıklamayı devam ettirmiştir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada yapay zekâ araçlarından, sohbet robotu ChatGPT’nin (3,5 versiyonu) edebi metin türünde çocuk yazınına ait İngilizce kaynak metnin Türkçe çevirisi MQM’de (Multidimensional Quality Metrics) belirtilen doğruluk, akıcılık ve biçim başlıkları altında değerlendirilmiştir. Kaynak metin olarak Julia Donaldson’a ait “Uçan Süpürge İyi Yürekli Cadı ve 4 Kafadar” adlı çocuk kitabı seçilmiştir. Kitap seçiminde neredeyse her kitabında aynı üslubu kullanan Julia Donaldson etkili olmuştur. Yazar kitaplarında sessel öğelere (lirik, uyak vb.) oldukça fazla yer verir, şiirsel bir dil tercih eder. Bu da kitapların çeviri açısından oldukça zor bir görev haline gelmesine neden olur. Çünkü bu tür bir çeviri eylemi sadece kaynak ve hedef dile ve kültüre hâkim olmak dışında yaratıcılık ve özgünlük gibi öznel bir yeteneğe de sahip olmayı gerektirmektedir. Çalışma ChatGPT’nin çeviri yeteneklerini sessel öğeler ve yazarın üslubu bağlamında incelemiştir.

Bağlamı dikkate alabilen, ayrıntılı istemlerle farklı çeviri alternatifleri sunabilen yapay zekâ araçları çevirmenlerin önemli yardımcıları haline gelirken üzerine çalışmalar yapılmasını da gerekli kılmıştır. Tanış Polat (2023) yapay zekâ araçlarından birini kullanarak hazırladığı raporda YZ ile yapılan çevirilerin hem avantajlı hem de dezavantajlı olduğunu belirtmektedir. YZ ile yapılan çevirilerin hız, kolaylık, ucuzluk, çeşitlilik ve kapasite gibi olumlu yanları olmasına rağmen bu çevirilerde anlam kayması, tutarsızlık, bağlam eksikliği, kültürel uyumsuzluk ve ton kaybı gibi olumsuz yanlarının da olduğundan bahsetmektedir. Raporda hız ve kolaylık olumlu sonuçlar içinde görülürken, Canbaz (2024) tıp metinlerinin çevirisi üzerine yüksek lisans tezinde ChatGPT’nin kullanımının çeviri iş akış sürecini zorlaştırdığını belirtir. Sohbet robotunun komutlara her zaman uymaması, metinler arası bağdaşıklığı koparması, bilgilerin metinden çıkarılması, cümle çevirilerinde cümlelerin anlamını değiştirmesi çevirinin kalitesini düşürdüğü ve

uzman çevirmeni performans ve bilişsel olarak daha da yorduğu sonucuna varır. Ayrıca çalışmada da tecrübe edildiği üzere bazı bölümlerde çeviri çıktısını daha iyi hale getirmek için verilen düzeltme istemleri ve onların tekrar düzenlenmesi gibi aşamalarla birlikte zamanı kullanma açısından verimli olmamıştır.

Bulgular bölümünde çeviri görevi verilmeden önce ChatGPT'nin alt bilgilerini kontrol etmek amacıyla yazar ve üslubu ile ilgili sorular yöneltildiğinde ChatGPT'nin teorik olarak verdiği cevaplar oldukça başarılı ve doğru bilgilerdir. Ancak bu başarıyı metin üzerinde inceleme veya örnekleme yaparken maalesef gösterememiş, açıklamasını yaptığı bilgileri kullanamamıştır.

Çeviri çıktıları incelendiğinde; Örnek 1 bölümünde elde edilen çeviri çıktısı doğruluk, akıcılık ve biçim koşullarının hepsini başarılı bir şekilde sağlamış ve hiçbir düzeltme istemi verilmesine gerek kalmamıştır. Özellikle üslubu koruyarak, uyaklı dizeler oluşturması oldukça umut verici bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Buna ek olarak beşinci örneklem incelendiğinde, düzeltme istemleri sonucunda doğruluk, akıcılık ve biçim şartlarının sağlandığı görülmüştür. Ancak diğer örnekler incelendiğinde, farklı düzeltmeler ve istemler verilmesine rağmen aynı başarıyı gösterememiştir. Doğruluk ve akıcılık koşulları yer yer sağlanabilmesine rağmen çalışmanın odak noktası olan sessel öğeler ve yazarın üslubu bağlamında uygun çeviri çıktıları elde edilememiştir. Sonuç olarak bütün şartların sağlandığı çeviri çıktıları çalışmanın sadece %25'ini oluşturmaktadır. Aynı zamanda tekrar edilen bölümlerin çevirisinin her seferinde farklı şekilde yapılması nedeniyle metin içi tutarlılık sağlanamadığı fark edilmiştir.

Çalışmanın bulgularıyla tutarlı olarak, Karabayeva ve Kalizhanova (2024) da edebi metin çevirileri üzerine yaptıkları çalışmada, ChatGPT'nin doğruluk açısından kabul edilebilir sonuçlar verdiğini ancak yaratıcı metaforik dil, duygusal ifade, kültürel özellikler, estetik biçim gibi sanatın merkezinde yer alan iletişimsel hedefler konusunda eksik olduğunu belirtir. Benzer şekilde Khoshafah (2023) ChatGPT çevirilerinin bir dereceye kadar aynı anlamı taşıdığı fakat kaynak metnin derinliğinden ve bazı detaylardan yoksun olduğu sonucuna varır.

Örneklerde görüldüğü üzere farklı düzeltmeler ve istemler verildiğinde sohbet robotu olmasının ayrıcalığıyla karşılıklı fikir alışverişinde bulunulmuştur. Ancak ChatGPT'nin verdiği bazı cevaplar dikkat çekmiştir. Doğru bilgiler içermemesine rağmen kendi içinde tutarlı olarak yaptığı açıklamalarla oldukça ikna edici bir anlatım biçimi görülmektedir. Ve doğal olarak güvenilirliği konusunda bazı çekincelerin oluşmasına neden olmuştur. Çalışmasında aynı problemle karşılaşan Alimen'in (2023) belirttiği gibi kullanıcının ChatGPT'nin verdiği açıklamalarda gerçekmiş gibi duran bilgileri doğru kabul etmesi söz konusu olabilir ve olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ayrıca insan çevirmenin çevirdiği metnin sorumluluğunu taşıdığı gibi yapay zekâ aracının böyle bir sorumluluk gösteremeyeceği açıktır (2023).

Sonuç olarak günümüzde yapay zekânın ulaştığı noktada çevirmenin en etkili yardımcılardan biri haline gelmesine rağmen edebi metinler çevirisinde önemli unsurlardan olan yaratıcılık bağlamında büyük eksiklikleri olduğu görülmektedir. Özellikle çocuk yazınına özgü ses oyunları, kafiye kullanımı ve ritim gibi estetik unsurların aktarımı konusunda insan çevirmenlerin özgün, yaratıcı müdahalelerinin yerini tam olarak dolduramadığı gözlemlenmiştir. Çetin ve Duran'ın (2024) belirttiği gibi makine çevirisi araçları hızla gelişirken ve birçok uygulama için faydalı olurken, insan çevirmenlerin doğruluk, uzmanlık bilgisi ve kültürel farkındalık gerektiren görevler için gerekli olduğu fikri devam etmektedir. Ayrıca bu çalışma sırasında karşılaşılan bazı yanlış bilgilendirmelerle birlikte ChatGPT'nin güvenilirliği üzerine araştırmaların devam etmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ancak çalışmanın sınırlılıklarının bulunduğu açıktır. Öncelikle sınırlı sayıda örneklem üzerinden değerlendirmelerde bulunulmuştur. Dolayısıyla farklı metin türlerinde, temalarda veya yapısal zorluk derecelerinde yapay zekâ destekli araçların çeviri performansı değişkenlik gösterebilecektir. Bu durum, elde edilen bulguların genelleştirilmesini sınırlamaktadır. Ayrıca sadece ChatGPT 3,5 tabanlı bir modelin performansı değerlendirilmiştir. Farklı sürümler, güncellemeler veya başka büyük dil modelleri kullanıldığında sonuçlar farklılık gösterebilir. Bu bağlamda teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi nedeniyle çalışmanın bulguları zaman içinde geçerliliğini yitirebilir, yeni çalışmaların yapılmasını gerekli kılar.

5. BEYANNAME

5.1. Rakip Çıkarlar

Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

5. 2. Etik İzinler

Çalışmada insan ve hayvan deneklerden veri toplanmadığı için etik izne gerek duyulmamıştır.

5. 3. Katkılar

Tek yazarlı bir çalışmadır.

KAYNAKÇA

Aksoy Arıkan, R. (2022). “İnci Küpeli Kız” Adlı Yapıtın Edebi Çeviri ve Makine Çevirisi Açısından İncelenmesi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 10(1), 226-239.

Albiz, Ü. (2022). Şiir çevirilerinin makine çevirisi üzerinden değerlendirilmesi: Paul Celan şiirlerini makine çevirisi ile okumak. *Kesit Akademi Dergisi*, 8(31), 154-179.

Alimen, N. (2023). Makine çevirisinden sohbet robotu çevirisine: ChatGPT ile deneysel bir çalışma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1532-1548. DOI:10.29000/rumelide.1369589.

Aşkın, M.C. (2023). Yazın çevirisinde çevirmen ve makine çevirisi üzerine eleştirel bir karşılaştırma: “To Kill A Mockingbird” Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ayık Akça, T. (2022). Edebi metinlerde ve uzmanlık alan metinlerinde makine çevirisinin olanakları/ olanaksızlığı: çevirmenin değişen görev tanımlarına yeniden bakmak. *RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (30), 1321-1343.

Canbaz, R. (2024). Yazılı tıp metinleri çevirisi sürecinde chatgpt3 sohbet robotunun konumu ve çeviri ürün kalitesinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Çetin, Ö., & Duran, A. (2024). A comparative analysis of the performances of chatgpt, deepl, google translate and a human translator in community based settings. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. 9 (15), s. 120-173.

Donaldson J. and Scheffler A. (2010). Room on the Broom. London: Macmillan Children’s Books. Uçan Süpürge İyi Yürekli Cadı ve 4 Kafadar (çev. Ali Berkay). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020 (8.basım).

Drobot, I. A. (2021). Translating Literature Using Machine Translation: Is It Really Possible? In Scientific Bulletin of the Politehnica University of Timisoara. Transactions on Modern Languages/Buletinul Stiintific al Universitatii Politehnica din Timisoara. Seria Limbi Moderne, 20(1).Vol.20,(No.1),pp.57-64.

Ekin, S. (2023) Prompt Engineering For ChatGPT: A Quick Guide To Techniques, Tips, And Best Practices. TechRxiv.

Erdal, K. (2008). Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları. *Milli Eğitim*, s. 178.

Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö., Katrancı, M. (2012). Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel, İçerik ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 258-272.

Gözen, G. (2022). A Comparative study on the performance of Google Translate between the translation of different text types in the light of the multidimensional quality metrics. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Haenlein, M., & Kaplan, A. (2019). A Brief History of Artificial Intelligence: On the Past, Present, and Future of Artificial Intelligence. *California Management Review*, 61(4), 5-14.

John, I. (2023). The Art of Asking ChatGPT for High-Quality Answers A Complete Guide to Prompt Engineering Techniques. Amerika Birleşik Devletleri: Nzunda Technologies Limited.

Karabayeveva, I., Kalizhanova, A. (2024). Evaluating machine translation of literature through rhetorical analysis. *Journal of Translation and Language Studies*, 5(1), p.1-9.

Khoshafah, F. (2023). ChatGPT for Arabic-English translation: Evaluating the accuracy. *Research Square*.

Lathey, G. (2016). Translating children's literature. Routledge.

Müller, V. C. & Bostrom, N. (2016). Future progress in artificial intelligence: A survey of expert opinion. In V. C. Müller (Ed.), *Fundamental issues of artificial intelligence* (pp. 553–570). Springer.

Nilsson, N.J. (1998). Artificial Intelligence: A New Synthesis. Morgan Kaufmann Publishers, Inc, San Francisco

Oittinen, R. (2000). Translating for Children. New York: Garland Publishing.

Özcan, O. (2020). Dünya klasikleri bağlamında makine çevirisi üzerine bir değerlendirme: Balzac örneği. *Çeviride teknoloji süreç ve uygulamalar 1*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Sheikh, H., Prins, C., & Schrijvers, E. (2023). Artificial intelligence: Definition and background. In H. Sheikh, C. Prins, & E. Schrijvers (Eds.), *Mission AI. Research for policy* (pp. 15–41). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-21448-6_2

Tanış Polat, N. (2023). Yapay Zekâ ve Çeviri: Mütercim-Tercümanlık Alanında Yeni Bir Paradigma. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 11(2), 482-487.

Vardar Okur, A. (2018). Julia Donaldson Türkçedeyken. *RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 274-285. <https://doi.org/10.29000/rumelide.454282>

Yamada, M. (2023). Optimizing machine translation through prompt engineering: An investigation into ChatGPT's customizability. arXiv. doi: 10.48550/arXiv.2308.01391

İnternet Kaynakları

Canseven, C. (2017, 28 Eylül). “Tuğçe Özdeniz ve Bahar Ulukan ile söyleşi: Çocuk Kitaplarında Çeviri ve Diğer Önemli Şeyler” [Yüz Yüze Görüşme]. Alındığı URL: <https://www.k24kitap.org/cocuk-kitaplarinda-ceviri-ve-diger-onemli-seyler-1305> (Erişim Tarihi: 16/01/2025).

ChatGPT: <https://chatgpt.com/c/19ae6cd1-403a-46bd-95ab-48f79bacfcde> (Erişim tarihi: 30/05/2024).

ChatGPT: <https://chatgpt.com/> (Erişim tarihi: 08/06/2024).

İdefix : (<https://www.idefix.com/ucan-supurge-iyi-yurekli-cadi-ve-4-kafadar-p-347041>) (Erişim tarihi: 06/06/2024).

Julia Donaldson official: <https://www.juliadonaldson.co.uk/> (Erişim tarihi: 26 /05/2024).

Nerdynav: <https://nerdynav.com/chatgpt-statistics/> Erişim tarihi: 03/03/2025

TDK sözlük: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 09/06/2024).

© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)